

УДК 821.161.2 – 94.09 + 929 Дзюба

Іван Дзюба – працівник заводської багатотиражки: мемуарна рецепція

Галич О. А.

Державний заклад “Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”, м. Луганськ, Україна

У статті висвітлюється історія восьмилітньої праці відомого українського вченого Івана Дзюби в багатотиражній газеті Київського авіаційного заводу, відображена в його спогадах. За роки праці на підприємстві І. Дзюба з цікавістю пізнавав життя великого колективу, знайомився з різними людьми, що там працювали, занотував їхні портретні характеристики. Все це допомагає пролити світло на журналістську сторінку біографії відомого літературознавця й критика.

Ключові слова: багатотиражна газета, мемуари, специфіка праці, портретні замальовки.

Наша розвідка є першою спробою здійснити аналіз спогадів І. Дзюби передусім з точки зору історії журналістики України, що відкриває можливості мати більш повне уявлення про життя і творчість видатного українського літературознавця і критика другої половини ХХ – початку ХХІ століть, частина життя якого була пов’язана з журналістською працею в заводській багатотиражній газеті, і поглянути на його мемуари як справді літературний жанр. Оцінюючи мемуари І. Дзюби, М. Жулинський у післямові зазначав: “Справді, спогади і роздуми Івана Дзюби – “не окремо взяте життя”, життя напрочуд скромної людини – невтомного трудівника в літературі й культурі, а своєрідний образ часу, в якому судилося мемуаристові жити і який він відобразив у душевних порухах багатьох-багатьох своїх сучасників” [2, с. 744].

Книжка спогадів І. Дзюби щойно з’явилася друком, а тому ще немає відгуків, окрім цитованої вище післямови М. Жулинського, тому ця стаття *актуальна* на сьогодні.

Метою даної розвідки є висвітлення мемуарної рецепції праці І. Дзюби в багатотиражці, що тривала з 1974 по 1982 рік, а це допоможе заповнити ще одну прогалину в історії журналістики України.

Після звільнення з ув’язнення І. Дзюба працював у багатотиражній газеті Київського авіазаводу: “Після кегебістського курорту – вісім років на Авіазаводі. Купався в хвилях децибелів, які високо піднімалися з усіх цехів, і лоскотав ніздрі й легені пахощами гальванічних ванн. Але не дуже все те помічав, бо весь час мав справу з людьми, які мене цікавили” [1, с. 286]. На питання, чому І. Дзюба потрапив на авіазавод, у мемуарах є відповідь, радянські спецслужби повинні були постійно стежити за ним: “Певно, тому, що це підприємство “режимне”: весь день ти на очах. Крім того, завод “зразковий”, “передовий”, – мовляв, з високим виховним потенціалом” [1, с. 370]. Про умови роботи й особистий режим дня під час праці в багатотиражній газеті І. Дзюба згадував таке: “Робота була багатьма моментами морально дискомфортна, вкрай несприятлива для здоров’я (цехові випари й децибели), але цікава з пізнавального погляду (я намагався щось зрозуміти у виробничих справах і навіть технологіях,

– звісно, даремно), а головне – величезним обсягом спілкувань із людьми. Крім того, я з часом пристосувався в обідню перерву працювати в заводській бібліотеці (досить багатій), що в будинку адміністрації, а після 6-ої вечора їхати до ЦНБ (метро давало можливість відбути цю поїздку за 15 – 20 хвилин) і ще там сидіти за книжками до 10-ої. Дивуюся, як бідний організм усе це витримував – це ж не день, не два, не тиждень і не місяць, а кілька років поспіль!” [1, с. 370].

Під час роботи в багатотиражній газеті “Прапор змагання” автор спогадів познайомився з багатьма дописувачами до цього видання: “Ніколи не поділяв я псевдоінтелігентської, а власне жлобської думки про те, що робітник – неодмінно п’яничка і нічого мудрого від нього не почувеш, а тут іще раз побачив, що кваліфікована праця на сучасному виробництві потребує не лише золотих рук, а й розумної голови” [1, с. 371]. Здебільшого ті люди, з якими І. Дзюба познайомився на заводі, були світлими особистостями. Частина з них стала героями спогадів. Один із них – Василь Михайлович Ухань – старий електрозварювальник, високо інтелігентна людина, яку автор мемуарів залучив до “рабкорства”, “в нього була гарна українська мова, і він добре писав” [1, с. 371]. Мемуарист згадував, що “по кількох роках знайомства він запросив мене в гості до свого рідного села, де проводив відпустку” [1, с. 371]. Село знаходилося в Лохвицькому районі на Полтавщині. Цінність цієї поїздки для І. Дзюби, тоді журналіста багатотиражної газети, полягала в тому, що він ще глибше пізнав Василя Михайловича Уханя, чому сприяли його розповіді про батьків, село, земляків. У мемуарах є фрагменти, що відтворюють розмови з цією людиною, що були зроблені, очевидно, по свіжих слідах: “Село наше козацьке... Коло саги, де більше грязюки, селилися нерестрові козаки, вище – реєстрові... Свині паслися за городами, їх кликали: “цьо-цьо-цьо! цьо-цьо-цьо!” Треба було добре кричати, бо далеко – городи довгі – і щоб свиня почула голос своєї хазяйки...” [1, с. 372]. У мемуарах представлений цикл літературних портретів, героями яких є кореспонденти багатотиражки. Одним із них є Микола С. Його портрет виписується в традиціях жанру, спершу – риси зовнішності: “...Йому було років 25 – 27. Трохи вище середнього зросту, стрункий, обличчя довгасте, ніс з невеликою горбинкою, очі великі, задумливі, у поведженні трохи імпульсивний. Працював складальником-клепальником у цеху 9, де “доводили” фюзеляжі літаків. Робота була тяжка і йому, як виявилось, прямо протипоказана: в нього була виразка шлунку, а складальник-клепальник постійно зазнає небезпечних для здоров’я вібраційних і звукових перевантажень” [1, с. 206]. Автор мемуарів наголошує на своєрідному хобі героя літературного портрету: “... Гроші витрачав переважно на книжки. Багато читав, використовуючи для цього також обідні перерви та паузи в роботі, і мав славу дивака, але “безвредного”, бо працював справно” [1, с. 206]. Далі І. Дзюба розповідає історію, що пов’язана з написанням героєм його літературного портрету роману: “Той роман розростався, розростався, і кінця йому не було. Це була якась суміш неперевереного автобіографізму з романтично-містичними візіями. Стиль – патетична метафорика, інколи банальна, інколи разюча” [1, с. 206]. Закінчується літературний портрет Миколи С. записами автора мемуарів своїх розмов з героєм, що відображають світоглядні позиції цієї людини, її погляди на суспільні проблеми і, звичайно ж, на літературу та мистецтво: “Краса повинна бути головним у житті людства. Якби всі люди розуміли красу Рафаеля, Мікельанджело, Моцарта... Достоевського – не було б найбільшого зла нашого часу: озброєння” [1, с. 208]. На здивування автора мемуарів, до чого тут озброєння, його герой відповів: “... Людині, яка живе розумінням краси, зброя не потрібна... Краса й істина – ось що повинно бути головним у літературі...” [1, с. 208].

Інший герой спогадів І. Дзюби про авіазавод, це радіожурналіст Віктор Ісаков, який “себе любив характеризувати хохмою: “Коли я народився, нікого в хаті не було.

На столі лежала записка: молоко в холодильнику, хліб у шафі” [1, с. 398]. І. Дзюба згадує чимало анекдотичних історій, пов’язаних з цим журналістом: “У тверезому стані В. Іс. був завжди весело-безхмарний. Та як добре вип’є (а випивав він тільки *добре*) – зразу його душу починали точити всілякі черв’чки. Чи не найнастирливішим з цих черв’ячків була заздрість. Може, то й не заздрість, а бажання якось виправдатися – з огляду на скромність своїх журналістських успіхів?

– Оце зустрів одного товариша – разом училися. Він тепер у “Робітничій газеті”. Нецікава в них робота. Сидять, папірці перечитують. Коли-не-коли якийсь матеріал зробити. На заводах раз у місяць бувають. Життя не знають... Що це за робота?” [1, с. 402]. Мемуарні записи, що стосуються Віктора Ісакова допомагають глибше зрозуміти специфіку роботи журналіста багатотиражної газети, увійти в атмосферу тодішніх журналістських буднів, врешті мати уявлення про специфіку праці у ЗМІ в радянських умовах.

За час роботи в газеті авіазаводу там помінялося три редактори. Автор спогадів дотепно, із знанням справи дає характеристику кожному з них, виписуючи, по суті, їхні літературні портрети. Найдовше працював редактором “той, кого поміж собою називали Редя” [1, 405]. І. Дзюба дає йому суперечливу та іронічну характеристику: “Маленький, верткий, блистроумний, дотепний і злий, як зінське щеня, він усюди вносив напруження і конфлікти, і “творчі децибелі” в редакції не раз могли позмагатися з тим скреготом, що панував у цеху під нами” [1, с. 405]. Цей редактор із-за свого важкого характеру ніде не вживався в колективах великих газет, а тому йому знайшли місце в багатотиражці. Але і в нього можна було чомусь навчитися. І. Дзюба у цьому зв’язку зізнається: “Хоч і немало нервів він з мене вимотав, але я йому вдячний: в нього можна було дечого повчитися, інколи він показував зразки справжньої журналістики, а головне – його постать немовби акумулювала в собі деякі риси тієї доби...” [1, с. 406]. До речі, І. Дзюба зізнається про своє складне ставлення до Реді: “Він розумів, що я на особливому становищі й за мене перед КДБ відповідає партком, тому він не міг дозволити собі поводитися зі мною так, як з іншими працівниками. Доводилося стримуватися, а це при його темпераменті було нелегко – часом залишалося зубами поскреготіти. Та й до моїх матеріалів не завжди причепишся. А хотілося. Уявляю його душевні муки” [1, с. 408].

Висновок. Отже, історія восьмилітньої праці відомого українського вченого І. Дзюби в багатотиражній газеті Київського авіаційного заводу, відображена в його спогадах, дає багато цікавої інформації про роботу журналіста в багатотиражній газеті в умовах ідеологічного контролю, що існував у тодішньому СРСР. І. Дзюба з цікавістю пізнавав життя великого колективу, знайомився з різними людьми, що там працювали, занотовував їхні портретні характеристики. Все це допомагає пролити світло на зовсім ще недосліджену журналістську сторінку біографії відомого літературознавця й критика. Ця книга та інші спогадальні твори І. Дзюби потребують ретельної уваги науковців, оскільки органічно вписуються в той масив текстів А. Дімарова, В. Дрозда, І. Жиленко, Р. Іваничука та ін., що з’явилися друком на початку ХХІ ст.

Список літератури

1. Дзюба Іван. Не окремо взяте життя / Іван Дзюба; післямова Миколи Жулинського. – К.: Либідь, 2013. – 760 с.
2. Жулинський Микола. Навздогін за творчо невтомним марафонцем // Дзюба Іван. Не окремо взяте життя / Іван Дзюба; післямова Миколи Жулинського. – С. 744 – 758.

Галич А. А. **Іван Дзюба – сотрудник заводской многотиражки: мемуарная рецепция** // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации» Том 26 (65). № 3 – С.106-109

В статье излагается история восьмилетнего труда известного украинского ученого Ивана Дзюбы в многотиражной газете Киевского авиационного завода, отраженная в его воспоминаниях. За годы работы на предприятии И. Дзюба с интересом познавал жизнь большого коллектива, знакомился с разными людьми, которые там работали, фиксировал их портретные характеристики. Все это помогает пролить свет на журналистскую страницу биографии известного литературоведа и критика.

Ключевые слова: многотиражная газета, мемуары, специфика труда, портретные зарисовки.

*Halych A. **Ivan Dziuba – a worker of the factory newspaper: memoir reception** // Scientific Notes of Taurida V. I. Vernadsky National University. – Series: Philology. Social communications. – 2013. – Vol. 26 (65). No 1 – P.106-109*

Milestones in life of Ukrainian dissidents, connected with their work in periodic publications are of the utmost interest for the history of Ukrainian journalism of the 20th century. The history of eight-years work of the prominent Ukrainian scientist Ivan Dziuba in the factory newspaper of Kyiv Aviation Plant “Znamya Sorevnovaniya” (Russian: “Знамя соревнования”) is reflected in his reminiscences which stand for the original result of his life, fixation of his unforgettable experience. Over the years of work in this large enterprise I. Dziuba with interest experienced life of several thousand strong community of the plant, got acquainted with different working people there, made notes of their portrait characteristics, listened attentively to their evaluations of the former Soviet reality. An important role in his recollections played description of the activity of the editorial staff of the factory newspaper, the work of string correspondents, characteristics of the editor and other workers. Work history of Ukrainian scientist Ivan Dziuba in the newspaper gives much interesting information about his journalistic work in the factory newspaper in the age of dictatorship, which existed in the former Soviet Union. All this helps to shed light on the journalistic biography of the famous theorist of literature and critic.

Key words: factory newspaper, memoirs, working specificity, portrait drawings.

Поступила до редакції 10.09. 2013 р.